

4. Kodanikeühiskonna mõiste

Kodanikeühiskond on kodaniku subjektsuse tagamise üks kesksemaid viise. Elujõuliseks demokraatiaks ei piisa vaid perioodiliselt valimiskasti sedeli laskmisest ja muus osas esindusinstituutsioonidele lootmisest. Kodanik peab oma subjektsuse kindlustamiseks seda kasutama, see tähendab ise poliitikas osalema. Selle võtmevõimalus ongi tegutseda kodanikeühiskonnas.

Lühidalt võib kodanikeühiskonda määratleda järgmiselt: kodanikeühiskond on aktiivne, vabatahtlikkuse alusel ja mittetulunduslikel eesmärkidel inimrühmade huvide esindamiseks ja kaitsmiseks kujunev isetekkeline suhtevõrgustik, mis toetab õiguskorda ja hea valitsetuse tavasid ning on seeläbi demokraatliku elukorralduse keskseid tugisambaid. See on riigist ja äriest suhteliselt sõltumatu ühiskonnasfäär, mille sees üksikisikud ja rühmad teevad koostööd, edendamaks oma huve ja väärtusi.

Teise ja avarama käsituse kohaselt on kodanikeühiskond selline ühiskonnakorraldus, kus inimeste põhiõigused ja -vabadused on kaitstud, nad julgevad ning oskavad ühiskonnaelus ja poliitikas osaleda ning saavad mõjutada avaliku võimu otsuseid. Avaramas vaates sisaldub kitsam, ent lisandub kodaniku subjektsuse kindlustamisel avaliku sektori instituutsioonide toimimine, eraomandi kaitstusel põhinev ärisektor ja vabaühingute autonoomia tagamine.

Kodanikeühiskond ongi mitmetahuline. Üldistatult võime selles näha kolme mõõdet: assotsiatsiooniline tegevusväli, avalikkussfäär ja hea ühiskond. Assotsiatsioonilise tegevusväljana mõistetakse kodanikeühiskonda eeskätt ühendustena, milles kodanikud sarnaste eesmärkide ja huvide nimel vabalt koos tegutsevad. Ent kodanikeühiskond on ka avalikkussfäär, koht kodanike avatud ja mõistuslikuks aruteluks, uute tähenduste ja poliitikate loomiseks, riigivõimu kontrolliks ja mõjutamiseks. See annab tulemuseks hea ühiskonna, kõrgema tsiviliseeritustaseme, mida iseloomustavad sallivus, koostöö, usaldus, vägivaldatus ja diskrimineerimisest hoidumine, kõrvuti vabaduse ja demokraatiaga.

Vaatleme Euroopa Liidu kodanikeühiskonda ennekõike assotsiatsioonilise tegevusvälja reeglendamiseks, mis on kõige selgemalt nähtavam mõõde.